

ՍՈՒՐԲ ԴԵՎՈՆԴՅԱՆՑ ԵՎ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԳԱՄԸ

«Մեր պատրաստ եմք ի մեռանել՝ քան
անցանել ըստ օրէնս հայրենիս» (Բ Մակ.
Է 2):

451 թվական: Խաղաղատենչ Հայոց աշխարհում մոլեգնում է արհավիրքը պատերազմի, որ սանձազերծված է կրոնական և քաղաքական մոլեռանդությունից կուրացած Պարսից Հազկերտի ձեռքով:

Հազկերտը իր գահակալության սկզբից ևեթ որդեգրել է իր կայսրության արևմտյան և հյուսիսային սահմաններում ապրող քրիստոնյաներին և մանավանդ հայերին դավանափոխ անելու ծրագիր: Այն իրագործելու համար նա միջոցների մեջ ոչ մի խտրություն չի դնում, ընդհուպ բազմաթյուր զորքերի ուղարկումը Հայաստան, բռնության ու սարսափի մթնոլորտի ստեղծումը, որոնցով կարծում էր կկարողանա խորտակել հայոց կամքը:

Այդ կամքը, սակայն, թրծված էր արդեն Ավետարանի բոցեղեն հնոցում և կոփված՝ խաչի տեսականով:

Եկել էր վճռական ժամը, որ հայ ժողովուրդը խոսեղու էր իր սեփական ձայնով, ապստամբությամբ և ի պահանջել հարկին ճախատակությունը:

Քրիստոնեական վարդապետությունը Ե դարում այնպիսի խորունկ արմատներ էր ցնեղ հայոց հոգում ու հողում, որ ոչ մեկ արտաքին ուժ պիտի չկարողանար մազաչափ անգամ խախտել հայոց հավատքի սուրբ: Նոր կրոնը իր ազատատենչությամբ դարձել էր ժողովրդին առաջնորդող հիմնական գաղափարախոսությունը, մա-

նավանդ 428 թվականին հայ քաղաքական անկախության կորստից հետո:

Հայ եկեղեցին դարձել էր գրեթե գլուտով և Աստվածաշնչի հայերեն թարգմանությամբ անառիկ քերթ՝ անխոց պահելու համար ժողովրդի մարմինը ու մանավանդ նրա հոգին ամեն տեսակի տարածամների առջև: Դրա առաջին ապացույցը տրվում էր այդ թվականին:

Քաղաքականորեն ստրկացնելուց և տրևտեսապես քայքայելուց հետո Հայաստանը, պարսկական տիրապետության դեմ մեծագույն խոչընդոտ համարելով եկեղեցին, Հազկերտը հրաման էր ուղարկել հայերին՝ ուրանալ իրենց քրիստոնեական հավատքը և ընդունել մազդեզական կրոնը: Ընդվզել էր հայերի ազատատենչ ոգին՝ իրենց խրդանի ազատության հանդեպ այդ ոտնձգությունից: Հայերը պատասխանել էին արքայից արքայի դավանափոխության առաջարկին. «Ոչ ոք կարող է լայսմ հաւատոց զմեզ խախտել»:

Եվ մոլեգնել էր արքան: Նրա մոլեռանդ հոգին չէր կարողացել ըմբռնել, թե «հոգին առաւել է քան զմարմին», ազատությունը՝ քան ստրկամտությունը: Եվ իր քաղաքական ծրագրի մեջ հաջողելու համար նա որոշում էր քարուքանդ անել հայ եկեղեցիների Սեղանները և նրանց փոխարեն ատուշաններ կառուցել:

Հազկերտը չուշացավ ձեռնարկելու իր

ծրագրի գործնականացմանը: Սակայն Հայաստանի հողի վրա թարգմանիչների ծավալած եկեղեցական, մշակութային ու հայրենասիրական գործը կատարել էր իր նախախնամական դերը, արմատավորել ազգային գիտակցությունը, ճշմարտության և արդարության լույսը ժողովրդի ամենալայն զանգվածների հոգու մեջ:

Ավարայրի հերոսամարտում հայ ժողովուրդը նվաճեց իր հավերժ գոյության և ապրելու պատմական վկայականը. «Մահ ոչ իմացեալ մահ է, մահ իմացեալ՝ անմահութիւն» նշանաբանով:

Այդ գիտակցությունն է, որ դարձավ Հազկերտի պարտության և ձախողության պատճառը հայ հողի վրա:

Պատմական այդ բիրտ ուժի և բռնակալության դեմ հավասար վճռականությամբ ծառացան Ղևոնդ երեցն ու սուրբ Ղևոնդյանք, Վարդան Մամիկոնյանը և ուխտապահ հայ նախարարները, ինչպես նաև բովանդակ ժողովուրդը հայոց:

Թշնամու ուժի գերազանցությունը անկարող եղավ ընկճելու հայ հոգին: Պատմության կանխորոշած առաջին փորձությունը մինևույն ժամանակ դարձավ առաջին հաղթանակը հայ հոգու ազատության ընդդեմ բռնակալության:

Վարդանանք խաչով ու սրով դիմագրավեցին ահավոր այդ փորձությունը՝ «վասն

հայրենեաց և վասն Յիսուսի» անհավասար հերոսամարտում և ձախողության մատնեցին Հազկերտի հայաջինջ և մահաբույր քաղաքականությունը:

Ժամանակավոր պարտություններն ու ձախողանքները չեն կարող ընկճել իր ազատության համար մարտնչող որևէ ժողովրդի հերոսական ոգին և անկտրում հավատքը իր ուժի և իր պայծառ ապագայի մասին:

451 թվականին Ավարայրում հայ ժողովուրդը ընդմիշտ գտավ իրեն և դարերի դիմաց վառեց իր հավերժության և ինքնությունության խարույկը, գալիք բոլոր ջրհեղեղների և փորձությունների դեմ, ուխտեց՝ միշտ հավատարիմ մնալ իր պատմությանը և իր հոգևոր, ազգային արժեքներին:

Վարդանանց հերոսամարտը մեկընդմիշտ իր կնիքը դրավ հայոց պատմության վրա և մնաց հայրենասիրության և անձնվիրության օրինակ հաջորդ սերունդների համար՝ պայքարելու բոլոր դարերի նոր Հազկերտների հայաջինջ ծրագրերի դեմ:

Վարդանանց պատերազմը Ավարայրի դաշտի վրա հերոսացումն էր հայ եկեղեցու և հավաքական սրբացումը քրիստոնյա Հայաստանի:

Փա՛րք ս. Ղևոնդյանց քահանաների և հայրենյաց անձնուրաց մարտիկների՝ ս. Վարդանանց հիշատակին:

